

3. Lokální adverbialia

1. Strukturní typy

(1) a. Východ AS, b. Selice AHI

a. *andre savo foros bešel tiri daj?*

b. *savə fóroste bešel tri daj?*

„ve kterém městě bydlí tvoje máma?“

- FIGURA = lokalizovaný objekt, např. „tvá matka“
- REFERENČNÍ OBJEKT, vyjádřen NP v rámci lokálního adverbialia [podtrženo], např. „které město“
- LOKALIZACE = prostorový vztah mezi figurou a referenčním objektem, např. inesivní (figura je „uvnitř“ referenčního objektu)
- MARKER lokalizace [tučně], např. inesivní (1a) prepozice *andre*, (1b) tvar LOC substantiva

(2) Selice AHI

a. *o cigaretti hi and-o čomago*

„cigarety jsou v krabičce“

b. *o cigaretti hi ond'ánde*

„cigarety jsou vevnitř“

c. *dikhes o čomago? ánde hi o cigaretti*

„vidíš tu krabičku? v ní jsou (ty) cigarety“

V příkladu (2a) je referenční objekt vyjádřen NP *o čomago* „krabička“ a lokalizace figury *o cigaretti* „cigarety“ je značena prepozicí *andi* „v“. V příkladu (2b) explicitní vyjádření referenčního objektu chybí; adverbium *ond'ánde* „vevnitř“ zde značí samotnou lokalizaci a referenční objekt musí být doplněn z kontextu. V příkladu (2c) je doplněn z předchozího diskurzu, adverbium *ánde* zde má anaforickou funkci a lze ho přeložit jako „v ní/něm“.

- PÁDOVÉ značení (explicitní referenční objekt): a) prepozicí [PP], b) syntetickým pádem [NP]
- ADVERBIÁLNÍ značení (implicitní referenční objekt) [ADV]

2. Orientace

- LOKALIZACE = určitý prostorový vztah mezi figurou a referenčním objektem
- ORIENTACE = aktuálnost a dynamika/směrovost tohoto vztahu

(3)	<i>džav</i>	<i>bešav</i>	<i>džav</i>
NP	<i>Prahate</i>	<i>Prahate</i>	<i>Prahatar</i>
PP	<i>andr-o kher</i>	<i>andr-o kher</i>	<i>andal o kher</i>
ADV	<i>andr-e</i>	<i>andr-e</i>	<i>andr-al</i>
	neaktuální nabývání lok.	aktuální –	neaktuální ztráta lok.
	↓	↓	↓
	DIREKTIV	STATIV	SEPARATIV

A. homonymie direktivu/stativu: pádové značení

- u NP značení ve většině dialektů (ale: 4)
- u PP značení vždy

(4) stř. Pováží – Zvolensko AS/AHI

a. *bešav Prahate* „v Praze“

b. *džav Prah* „do Prahy“ (direktivní inesiv = ILATIV)

B. separativ: pádové značení

- ve většině dialektů jen v základních lokalizacích: inesiv (3), adesiv (5), kontaktiv (6)

- (5) ADESIVNÍ lokalizace
 a. *džav k-oda gadžo* „k tomu Neromovi“
 b. *džav khatar oda gadžo* „od toho Neroma“
- (6) KONTAKTIVNÍ lokalizace
 a. *o caklos pe'as pr-o skamind* „na stůl“
 b. *o caklos pe'as pal o skamind* „ze stolu“
- v někt. dialektech pod vlivem maďarštiny existuje separativ (u pádového značení) i v mnoha dalších lokalizacích, např. (7–9)
- (7) INFERIORNÍ lokalizace (Selice AHI)
 a. *garud'a pe tal i kafidi* „schoval/a se pod stůl“
 b. *ári bújind'a talal i kafidi* „vylezl/a zpod stolu“
- (8) ANTERIORNÍ lokalizace (Selice AHI)
 a. *na av angli mre jakha* „nechoď mi na [před] oči!“
 b. *dža anglal mre jakha* „jdi mi z [před] oči!“
- (9) POSTERIORNÍ lokalizace (Selice AHI)
 a. *géja te mutren pal o kher* „šel/a čurat za dům“
 b. *paleg ári ája palal o kher* „pak vyšel/a zpoza domu“

3. Lokální adverbia

Tab. 1: Hlavní lokální adverbia (původní stav)

	DIREKTIV	STATIV	SEPARATIV
INESIVNÍ	<i>andr-e</i>		<i>andr-al</i>
EXTRAESIVNÍ	<i>avr-i</i>		<i>avr-al</i>
SUPERIORNÍ	<i>opr-e</i>		<i>opr-al</i>
INFERIORNÍ	<i>tel-e</i>		<i>tel-al</i>
ANTERIORNÍ	<i>angl-e</i>		<i>angl-al</i>
POSTERIORNÍ	<i>pál-e</i>		<i>pál-al</i>

Tab. 2: Hlavní lokální adverbia (Selice AHI)

	DIREKTIV	STATIV	SEPARATIV
INESIVNÍ	<i>ánd-e</i>	<i>ond'-ánd-e</i>	<i>ándr-al(-tú)</i>
EXTRAESIVNÍ	<i>ár-i</i>	<i>ond'-ár-i</i>	<i>ávr-al(-tú)</i>
SUPERIORNÍ	<i>upr-e</i>	<i>upr-al</i>	<i>upr-al-tú</i>
INFERIORNÍ	<i>tél-e</i>	<i>tél-al</i>	<i>tél-al-tú</i>
ANTERIORNÍ	<i>ángl-al</i>		<i>ángl-al-tú</i>
POSTERIORNÍ	<i>pál-al</i>		<i>pál-al-tú</i>

4. Alternace mezi NP a PP značením [...]

5. Periferní lokalizace: interdialektální variace

- mediální („mezi“): spec. *maškar*
- opozitivní („naproti“):
  - a. specifické *mamuj*
  - b. metaforické *angle, paš, preko*
  - c. přejímky *(o)proti/(o)proci*
- perlativní („skrz“): **b** > a
- translativní („přes“): **c** > b
- cirkumlativní („kolem, okolo“): **d** > e
- sekventivní („podél“): f

(10) Čáry (Záhorie) AS

a.	<i>o čhavore dikhenas la xeva-ha</i>	„INSTR/skrz“
b.	<i>džanas prek-o veš</i>	„skrz/přes“
c.	<i>gelom prek-o mostos</i>	„přes“
d.	<i>o čhonoru obdenašel pašal e phuv</i>	„kolem“
e.	<i>le džukles pašal e meň lancos</i>	„kolem/na“
f.	<i>prexazinahas pes pašal o paňi</i>	„kolem/podél“

(11) Pribylina (Liptov) AS

a.	<i>o čhavore dikhenas a d'iera-ha</i>	„INSTR/skrz“
b.	<i>gelom pal o mostos</i>	„přes“
c.	<i>džanas pal o veš</i>	„skrz/přes“
d.	<i>o mesiacis leťinel pal / khatar e phuv</i>	„kolem“
e.	<i>e džukleske andr-e meň has reťiaska</i>	„kolem/na“
f.	<i>prexádzinahas amen paš o páňi</i>	„kolem/podél“

(12) Lučivná (Spiš)

a.	<i>o čhavore dikhenas la xeva-ha</i>	„INSTR/skrz“
b.	<i>džanas pal o veš</i>	„skrz/přes“
c.	<i>gel'om perdal e phurt</i>	„přes“
d.	<i>o čhon denašel pal e phuv</i>	„kolem“
e.	<i>le rukones has pal e meň lancos</i>	„kolem/na“
f.	<i>džahas le paňe-ha // pal o paňi</i>	„kolem/podél“

(13) Bystrany (Spiš)

a.	<i>o čhavore dikhenas andal e xev</i>	„INSTR/skrz“
b.	<i>džanas le veše-ha</i> // <i>predal / pašal / andal o veš</i>	„skrz/přes“
c.	<i>gel'om predal / pal o mostos // cez mostos</i>	„přes“
d.	<i>o čhonoru obdžal pašal / pal //</i> <i>dookola khatar e phuv</i>	„kolem“
e.	<i>le rukones has pašal / khatar e meň lancos</i>	„kolem/na“
f.	<i>predžahas amen pašal o paňi</i>	„kolem/podél“

(14) Vehec (Zemplín) AS

a.	<i>o čhave dikhenas predal e xev</i>	„INSTR/skrz“
b.	<i>džanas predal o veš</i>	„skrz/přes“
c.	<i>gejl'om predal / pal / paš o mostos</i>	„přes“
d.	<i>o čhon phirel pašal / pal e phuv</i>	„kolem“
e.	<i>le rikones sas pašal e men lanckos</i>	„kolem/na“
f.	<i>phirahas pašal o paňi</i>	„kolem/podél“

- (15) Čierny Balog (Horehronie) AS
- a. *o čhavore pes dikhenas d'iera-ha* „INSTR/skrz“
 b. *džanas kač o lesa* „skrz/přes“
 c. *gej'om kač o mosto* „přes“
 d. *o mesiaci obežinkerel kač i zem* „kolem“
 e. *le džukles has kač i men re'iaska* „kolem/na“
 f. *prexadzinahas amen paš o paňi* „kolem/podél“
- (16) Telgárt (Horehronie/Gemer) AS
- a. *o čhavore dikhenas prekal i xev* „INSTR/skrz“
 b. *džanas le veše-ha // prekal o veš // cez veš* „skrz/přes“
 c. *ge'om prekal / pal o mosto // cez mosto* „přes“
 d. *o čhon prastal prekal / kathar i phuv* „kolem“
 e. *le džukleske has andr- / kathar i meň lanco* „kolem/na“
 f. *prexadzinahas amen prekal / pal o paňi* „kolem/podél“
- (17) Slavošovce (Gemer) AŠ
- a. *o chavóre dikhenaš prékal i xev* „INSTR/skrz“
 b. *dzanaš prékal o veš* „skrz/přes“
 c. *géjom prékal i phurč* „přes“
 d. *o c'hon phírel keríl / kathar i phuv* „kolem“
 e. *le dzukleške šča kathar i meň o lanco* „kolem/na“
 f. *phírahaš opre te téle kathar i jeň* „kolem/podél“
- (18) Klenovec (Gemer) AHI
- a. *o čháve diknahi la hevja-ha // prék-i hev* „INSTR/skrz“
 b. *džanahi prék-o veš* „skrz/přes“
 c. *ge'om prékal i phurt* „přes“
 d. *o čhonóro phírel keríl i phú* „kolem“
 e. *le džukle s'ta and-i meň lanco* „kolem/na“
 f. *phérasahi upre téle le páňi-ha // paš o páňi* „kolem/podél“
- (19) Selice (Podunají) AHI
- a. *o čháve diknahi ola hevja-ha // perdal i hév* „INSTR/skrz“
 b. *džanahi perdal o veš* „skrz/přes“
 c. *géjom perdal i hída* „přes“
 d. *o čhonóro phírel perdal i phú* „kolem“
 e. *ole džukle ssa and- / perdal i men lanco* „kolem/na“
 f. *phírasahi upre téle le páňi-ha // pašal o páňi* „kolem/podél“